

dat het begrip het resultaat is van grijpen; gegrepen is daarbij iets met iets, een inhoud met behulp van een vorm. Maar juist deze oriëntering aan het oordeel doet zoo licht vergeten wat het begrip naar z'n wezen is: nl. *in vorm gegrepen waarheid*. Twee verwarringen gaan hier dan ook hand in hand: ten eerste die van oordeelswaarheid en waarheid zonder meer en ten tweede die van niet en wél begripmatige kennis, van ongevormd en gevormd waarheidsbezit. Socrates handelt dan ook meer over de vorming van een oordeel op grond van reeds gevormde kennis — vandaar dat hij terecht het beeld der vroedvrouw kan aanwenden — dan over het wezen der laatste.

Al deze fouten hangen samen met het monistisch uitgangspunt, verbonden met de overschatting van den mensch. Daar is allereerst de meening dat het gebied voor begripsvorming zedelijk van aard is: er is maar één terrein, en wel dat waarop de mensch, ook oordeelvellend, 'n actieven rol speelt. Dit monisme doet het ontwaringsoordeel uitvallen: noch dit, noch de intuïtie waarop het is betrokken, heeft waarde wanneer er geen verschil in terrein wordt aangenomen. Dientengevolge komt het begrip, gescheiden van z'n natuurlijke wegbereidster, eigenlijk geheel los te staan. Vervolgens wordt het dan, wijl men hiermee toch blijkbaar geen vrede heeft, verbonden met de waarneming, die bij iederen wijsgeer die uitgaat van „wat voor oogen is” als surrogaat der ontwaring optreedt. Zoo vormt niet de ontwaarde modaliteit van het gezichtsveld, maar het (waarnemings) *object* het uitgangspunt voor de begripsvorming. Sinds Socrates is de kentheorie aan den ban van dit subject-object schema nimmer ontsnapt, en krachtens het uitgangspunt van het humanisme was het pogen van een enkeling ⁷⁾, aan de heerschappij daarvan te ontkomen, van te voren tot mislukken gedoemd.

Maar nog niet eens alle gevolgen der inrijging in dit keurslijf werden vermeld. Begrip en voorstelling verschillen immers *toto coelo*. Nu kan, wie in het begrip het resultaat van een waarheid-grijpen-in-een-bepaalden-vorm ziet en zoowel de waarheid als dezen vorm onafhankelijk stelt van het subject, zich van dat verschil ook rekenschap geven: de voorstellende mensch schept, individueel verschillend, de meer of minder vrije reproductie van een waargenomen gestalte; begrijpen daarentegen is een samenbrengen van een vorm en inhoud: hoewel de activiteit van het individu daarbij wordt vereischt, draagt deze verbinding van vorm en inhoud geen individueel karakter. Wie echter meent dat het begrip in de waarnemingen en voorstellingen z'n oorsprong vindt, moet zich van dit verschil wel op geheel scheeve wijze rekenschap trachten te geven: het boven-persoonlijke van het begrip en het persoonlijke van de voorstelling komen in het subject tot elkander te staan als algemeen en bijzonder en wijl dit onderscheid toch ergens dient gefundeerd zoekt men de basis daarvoor in het object, waarin dan hetzelfde verschil wordt ingedragen: in het object beheerscht het algemeene, dat correlaat